

Аналітична довідка
Про роботу бібліотек Чмирівської сільської
територіальної громади

станом на 7 вересня 2021 року

У період 6 – 7 вересня 2021 року проведено комплексний моніторинг роботи публічних бібліотек Чмирівської СТГ. Моніторинг проводили фахівці Луганської ОУНБ у складі директорки МОІСЄВОЇ Світлани, заступниці директорки ФАТЄВОЇ Ірини, завідувачки НМВ БУКРЕВОЇ Ольги, методиста ВНМР СУХАРЕВОЇ Олени за участі директорки Центру культури і дозвілля Чмирівської сільської ради (далі – ЦКД) ЖИВАГИ Тетяни.

Мережа бібліотек

Мережа закладів культури територіальної громади затверджена наказом відділу освіти, культури, молоді та спорту виконкому Чмирівської сільської ради за №216-ОД від 31.08.2021, яким передбачено, що з 1 вересня 2021 року на території громади функціонують сільські бібліотеки Центру культури і дозвілля:

- Чмирівська сільська бібліотека
(вул. Запорізька, буд. 15, с. Чмирівка Старобільський район),
- Бутівська сільська бібліотека
(вул. Миру, буд. 1, с. Піщане, Старобільський район),
- Вишневська сільська бібліотека
(вул. Новобудівельна, буд. 11, с. Вишневе, Старобільський район),
- Бондарівська сільська бібліотека
(вул. Центральна, буд. 73, с. Бондареве, Старобільський район),
- Садківська сільська бібліотека
(вул. Миру, буд. 30-а, с. Садки, Старобільський район),
- Веселівська сільська бібліотека
(вул. Миру, буд.20, с. Веселе, Старобільський район)

Чмирівська, Бутівська, Вишневська сільські бібліотеки працюють у складі Чмирівської СТГ з 2017 року. У кінці 2020 року до Чмирівської СТГ було передано майно Бондарівської та Садківської, Веселівської сільських бібліотек з балансу Веселівської сільської територіальної громади. Також у кінці 2020 року з балансу Старобільської районної ради було передано майно Шпотинської сільської бібліотеки, але в мережу бібліотек Чмирівської СТГ Шпотинська сільська бібліотека включена не була, керівництво Чмирівської СТГ мотивує це неправильним оформленням акту переведення майна комунальної установи Старобільською районною радою, але офіційного рішення з цього питання прийнято не було ані Чмирівською сільською радою, ані Старобільською районною радою. Але надання бібліотечних послуг населенню в с. Шпотино здійснюється в режимі бібліотечного пункту, у якому працює штатний працівник Чмирівської сільської бібліотеки. Самим поняттям «бібліотечний пункт»

керівництво бібліотек Чмирівської сільської ради не оперує. Натомість стосовно цієї бібліотеки використовується поняття «віддалене робоче місце», якого наразі не існує у законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

Шпотинська бібліотека не була охоплена моніторингом з причини знаходження бібліотекаря Лишофи Л. В. з 01.09.2021 у відпустці.

На момент моніторингу не працює Чмирівська сільська бібліотека, тож мешканці центру територіальної громади тимчасово позбавлені бібліотечного обслуговування.

Загальна організація роботи бібліотек

Бібліотечний фонд мережі бібліотек Чмирівської СТГ за даними ЕСMaP складає 26 652 примірників (разом зі Шпотинською бібліотекою).

Стратегія розвитку бібліотек громади не розроблялася. Розробляється стратегія розвитку Чмирівської громади, у якій передбачено зазначити стратегічні напрямки розвитку бібліотек.

Головна бібліотека в мережі не визначена. Усі бібліотеки підпорядковані Центру культури і дозвілля Чмирівської сільської ради та є його структурними підрозділами. Кожна бібліотека має Положення, розроблені посадові інструкції для працівників бібліотек. Усі узагальнюючі організаційні та управлінські функції бібліотек безпосередньо здійснює директор ЦКД

Посадові інструкції наявні на робочих місцях бібліотекарів, але мають певні неузгоджені позиції з Положенням про бібліотеки, а саме – у посадових інструкціях зазначено, що бібліотекар приймається на роботу директором ЦКД та завідувачем відділу освіти, культури, молоді та спорту, одночасно в Положеннях про бібліотеки зазначено формулювання: «приймається на роботу директором ЦКД та узгоджується з завідувачем відділу освіти, культури, молоді та спорту».

Організація бібліотечних фондів

Централізований відділ комплектування серед бібліотек мережі відсутній. У штаті ЦКД, якому підпорядковані бібліотеки, немає фахівця, кваліфікованого у бібліотечній галузі, який міг би професійно здійснювати процеси комплектування. Знайомство з роботою бібліотек виявило наявність змішаних підходів до комплектування бібліотечних фондів. Технологічний процес комплектування покладений на директорку ЦКД та бухгалтерію, відсутня чітка технологічна послідовність процесів комплектування фонду, його бібліотечного

та бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим, політика комплектування як така в бібліотеках відсутня. До бібліотек потрапляють лише ті книги, що передаються як подарунки для керівництва ЦКД, книги проходять спочатку бухгалтерський облік і лише потім потрапляють до бібліотек і обліковуються сумарно та індивідуально в кожній бібліотеці. Тобто технологія комплектування обрана як централізована, але централізованого бібліотечного обліку не застосовується. Все це приводить до порушення Інструкції з обліку документів, що містяться в бібліотечних фондах, затвердженою наказом Міністерства культури і туризму від 03.04.2007 №22.

У посадових інструкціях бібліотекарів зазначено, що вони лише беруть участь у комплектуванні фонду, а не здійснюють його. Таким чином, політика комплектування покладена на керівництво ЦКД, що не відповідає основному принципу роботи бібліотек, згідно яких самі бібліотекарі формують зміст власних бібліотечних фондів.

Поповнення фондів бібліотек новими книгами значно знизилося в останні 2 роки: 2019 року до Чмирівської бібліотеки надійшло нових примірників – 528, 2020 року – 237; у Бутівській бібліотеці – 2019 року – 381, 2020 року – 168; у Вишневській бібліотеці 2019 року – 485, 2020 року – 79. Основні джерела надходжень – подарунки від спонсорів і користувачів. Придбання книг за місцевий бюджет відсутнє. Бібліотека не забезпечена належним чином періодичними виданнями. 2020 року були виділені кошти на передплату періодичних видань.

Загалом змістовний та кількісний стан бібліотечних фондів задовільний. В бібліотеках переважно відбулася актуалізація бібліотечних фондів, тобто вони позбавлені застарілої літератури, витримані стандарти ІФЛА щодо кількості примірників на одного жителя. Виняток – Бондарівська сільська бібліотека. Кількість бібліотечного фонду значно перевищує стандарт книгозабезпеченості населення книгою – майже 10 примірників на одного мешканця проти 3-х примірників, які передбачені міжнародним стандартом ІФЛА. Але значне зниження кількості нових надходжень негативно впливає на інший показник – оновлюваність книжкових фондів – відповідно до Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками, фонди публічних бібліотек повинні щороку оновлюватися не менше ніж на 5%.

Протягом 2017 – 2018 років у Чмирівській, Вишневській та Бутівській бібліотеках облік книжкового фонду проводився зі значним порушенням Інструкції з обліку документів, що містяться в бібліотечних фондах, затвердженою наказом Міністерства культури і туризму України від 03.04.2007 №22 (далі – Інструкція). Кожна окрема книга була проінвентаризована в бухгалтерії як окрема одиниця зберігання основних засобів та має відповідні інвентарні номери, призначені бухгалтерією. З 2019 року ця ситуація була виправлена і застосовується облік книг, відповідно до Інструкції. Переінвентаризації книг, що були взяті на облік протягом 2017 – 2018 років не

було, в інвентарних книгах ряд інвентарних номерів, присвоєних бухгалтерією продовжується новими інвентарними номерами, присвоєними бібліотекарями.

Облікова документація на книжковий фонд в окремих бібліотеках ведеться з явними порушеннями. У Чмирівській сільській бібліотеці книга сумарного обліку (далі – КСО) заповнена частково, записи внесені олівцем, багато виправлень, тож чітко визначити кількість одиниць бібліотечного фонду за записами в КСО неможливо. У Бондарівській та Садківській бібліотеках взагалі відсутні КСО, що фіксують сумарний облік книг під час їх роботи в Чмирівській СТГ, облік книг зафіксовано лише в облікових документах, які велися під час роботи цих бібліотек у складі Веселівської територіальної громади. У Бондарівській сільській бібліотеці зафіксована невідповідність даних в КСО з даними, поданими в ЕСМаР та формі 6-нк. За словами бібліотекарів, зараз триває процес звіряння кількості та вартості бібліотечних фондів цих бібліотек з бухгалтерією Чмирівської СТГ, саме тому облікових документів на фонд немає.

Є певні проблеми з технічною обробкою книг, що передбачені Інструкцією №22 від 03.04.2007.

У Чмирівській сільській бібліотеці частина літератури взагалі не оформлена, частина – неторкана з часу передання її від Старобільської ЦБС – із їхньою печаткою та інвентарними номерами. Частина фонду має ярлики з шифром УДК, але без авторських знаків.

Схожа картина наявна в Бутівській сільській бібліотеці – відсутні штампи бібліотеки (замість них на деяких книгах наявна печатка сільської ради), на книгах відсутні ярлики з індексами каталогізації та авторськими знаками, що унеможливує організацію книжного фонду на полицях та ускладнює процес користування бібліотечним фондом та його перевірки.

У Вишневіській сільській бібліотеці ситуація краща – фонд оновлено та переведено на УДК. Виділені тематичні полиці, виставки. Книги проштамповано печаткою ЦКД, штампу бібліотеки немає.

У Бондарівській сільській бібліотеці фонд переведено на УДК, але на книгах немає ярликів з індексом класифікації та авторським знаком, відсутній штамп бібліотеки.

У Садківській бібліотеці подібна проблема. За словами бібліотекаря, не вистачає розділювачів, ярликів, тому закінчити технічну обробку фонду бібліотекар не змогла.

Веселівська сільська бібліотека в цьому напрямку залишає добре враження – фонд упорядковано, ведення сумарної та інвентарної книг задовільне.

Каталогізація книг проводиться хаотично – у карткових каталогах Чмирівської, Бутівської бібліотек каталогізаційних записів на нові книги відсутні. За словами директорки ЦКД, у Чмирівській бібліотеці було

запроваджено електронний облік книг засобами ПЗ Microsoft, але з'ясувати якість створених записів та їх відповідність до стандарту машинозчитувальної каталогізації сімейства MARC не вдалося за відсутністю підключеного та налаштованого автоматизованого робочого місця в бібліотеці на момент моніторингу. Відсутність систематичної каталогізації призводить к порушенню принципу відкритості інформації про книги, що взяті на облік в бібліотеці, для користувачів.

Матеріально-технічна база бібліотек

Матеріально-технічна база бібліотек задовільна. Аварійних приміщень немає. Не опалюється – Бондарівська сільська бібліотека, але прийнято рішення про переміщення бібліотеки в іншу будівлю. Приємне враження складають приміщення, у яких розташовані бібліотеки в с. Піщане, Веселе, Вишневе.

Оснащення бібліотек комп'ютерною технікою є незадовільним. Бондарівська, Садківська бібліотеки не мають комп'ютерів взагалі. Вишневська, Веселівська, Чмирівська, Бутівська мають комп'ютеризоване робоче місце для бібліотекаря, але не забезпечені окремими робочими місцями користувачів.

Бібліотек з доступом до мережі Інтернет – 3 (Бутівська, Чмирівська, Вишневська).

На жаль, не у всіх населених пунктах територіальної громади наявне інтернет-покриття, що негативно впливає на здатність надання бібліотеками послуг з доступу в мережу Інтернет, які передбачені Державними соціальними нормативами забезпечення населення публічними бібліотеками. Як результат – надання послуг за допомогою інтернету в бібліотеках майже не здійснюється. У Бутівській, Вишневській бібліотеках доступ здійснюється лише з робочого місця бібліотекаря і не вимагає сучасним потребам. Wi-Fi доступ до інтернету відсутній у всіх бібліотеках. Але завдяки натхненній діяльності працівників Бутівської, Вишневської, Веселівської бібліотек, частково такі послуги надаються – фахівці використовують для цього власні можливості (обслуговування із дому на власних технічних пристроях, використання мобільної мережі, тощо), Вишневська бібліотека навіть зареєстрована і працює як хаб цифрової освіти в межах національного проєкту «Дія. Цифрова освіта».

Організація обслуговування та просування читання

Обслуговування користувачів в бібліотеках налагоджено задовільно. Є зауваження до заповнення Щоденників роботи та обліку основних показників в наступних бібліотеках – Бондарівська, Вишневська, Садківська. В цих бібліотеках зафіксовано наявність помилок, закреслень, невчасно внесених даних обліку. Зокрема, у Чмирівській бібліотеці в Щоденнику є значні пропуски, записи олівцем, деякі сторінки – буквально розірвані.

Масова робота з читачем налагоджена задовільно. Креативним підходом до роботи відзначаються Бутівська, Веселівська, Вишневська бібліотеки. Ці ж бібліотеки активно використовують можливості проєктної діяльності для розвитку.

Одночасно є недоліки:

- відсутній систематичний облік відвідувань масових закладів. Розділ масової роботи у бібліотеках часто не заповнюється взагалі або ведеться з помилками. Серед найпоширеніших помилок – відсутність даних про кількість осіб, які відвідали той чи інший захід. Є випадки, коли у цей розділ фіксуються дані, які не можна віднести до масової роботи. Наприклад, створення певних дописів для соціальних мереж або запис відеороликів.
- бібліотекарі надають перевагу розважальним формам роботи. Серед соціокультурних заходів відсутні заходи дискусійного характеру, спрямовані на розвиток критичного мислення населення, дискусійні розмовні клуби тощо.
- основною категорією користувачів, для яких організуються соціокультурні заходи, є діти. Робота з дорослим користувачем відображена в діяльності бібліотек слабо.

Під час моніторингу виявлено, що керівництво ЦКД зобов'язує бібліотечних фахівців організовувати небібліотечні форми роботи, не передбачені їх статутними документами, а саме – ведення гуртків – офіційно затверджених занять з календарним плануванням для кожного, де всі учасники офіційно підтверджують свою участь заявою з підписом. Гуртки працюють за принципом освітніх закладів і за тим самим календарем – у будні дні, з канікулами влітку тощо. Їхня організація нагадує додаткові уроки. Це свідчить про не усвідомлення керівництва ЦКД різниці між роботою освітніх закладів, клубних закладів та бібліотек. У бібліотеках мають функціонувати читацькі об'єднання на абсолютно добровільних засадах, з вільним відвідуванням, облік якого лише фіксується в Щоденник роботи бібліотек в розділі 3. Масова робота.

Графіки роботи бібліотек – гнучкі, але підлаштовані під графік роботи ЦКД (субота, неділя – вихідний), що певною мірою протирічить Державним соціальним нормативам забезпечення населення публічними бібліотеками, де є вимога, що час роботи публічної бібліотеки не повинен повністю збігатися з часом роботи основної частини населення території, що обслуговує бібліотека та не задовольняє самих бібліотекарів.

Планування та звітність

У бібліотеках наявні річні плани та звіти. Застосована практика складання щомісячного та оперативного (до державних свят) планування. Річні плани роботи бібліотек складені без зазначення термінів проведення запланованих активностей, що ускладнює контроль за їх виконанням.

Звітність бібліотек за основними показниками здійснюється щомісячно і щорічно. Щомісячна звітність бібліотек перед керівництвом ЦКД здійснюється всупереч Міждержавному стандарту ГОСТ 7.20-2000 «Бібліотечна статистика». Керівництво ЦКД запитує статистичні дані, фіксація яких не передбачена ані стандартом, ані Інструкцією з обліку бібліотечних фондів, а саме - кількість повернутих книг, кількість користувачів, які відвідали бібліотеки двічі за місяць. Все це ускладнює роботу бібліотекаря та відволікає його від основних завдань.

Головним каналом промоції бібліотек у мережі Інтернет є фейсбук-сторінки. Вони є у Чмирівської, Вишневської та у Бутівської бібліотек. Веселівська бібліотека в мережі Інтернет працює від імені особистої сторінки бібліотекаря. У Шпотинській сільській бібліотеки, яка наразі вважається бібліотечним пунктом, також є група у фейсбуці. Наповненість сторінок не дуже активна. Контент урізноманітнений дописами про дитячі ігри та навчальні зустрічі, дописами стосовно виставок та вітань до державних свят. Подання інформації на сторінках не дуже активне. Якнайактивнішу можна назвати Вишневську сільську бібліотеку.

Забезпечення професійного розвитку персоналу та методична робота

Зважаючи на умови, у яких доводиться працювати бібліотекам протягом 2020 – 2021 років, працівники бібліотек намагаються опанувати організацію онлайн-подій, створення інформаційних ресурсів та комунікацію з віртуальними користувачами через соціальні мережі та месенджери. У цьому напрямку переважають онлайн-супроводження книжкових виставок, інформаційні виставки. Однак, під час обліку цієї роботи існує певна плутанина в термінах та формах роботи.

У бібліотеках Чмирівської громади немає методичних працівників. Бібліотекарі громади зацікавлені у підвищенні власної кваліфікації та набутті нових знань. Вони запевняють, що відвідують навчальні зустрічі в ЦКД. Але, що саме вони вивчали, дізнатися не вдалося. Бібліотечних фахівців серед керівництва ЦКД, що організовує роботу навчання бібліотекарів, наразі немає.

За підсумками моніторингу комісія рекомендує:

Відділу освіти, культури, молоді та спорту виконкому Чмирівської сільської ради:

1. Змінити організаційні принципи роботи бібліотек Чмирівській СТГ та організувати в складі ЦКД Публічну бібліотеку з філіями, згідно рекомендацій Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека в структурі центру культури і дозвілля (<https://oth.nlu.org.ua/?p=989>). Це дозволить налагодити процес комплектування бібліотек, привести облік бібліотечних фондів до вимог українського законодавства, організувати методичну роботу та систематичне професійне підвищення кваліфікації бібліотекарів.
2. Привести мережу бібліотек Чмирівської СТГ у відповідність до законодавства Про бібліотеки та бібліотечну справу – узгодити з Міністерством культури та інформаційної політики виключення Шпотинської сільської бібліотеки з базової мережі закладів культури, зазначити пункт обслуговування в селі Шпотине як Бібліотечний пункт Чмирівської сільської бібліотеки.
3. Клопотати перед депутатами сільської ради про виділення коштів на придбання книг для бібліотечних фондів та підключення бібліотек до широкопasmового доступу до Інтернет та придбання необхідної техніки (персональні комп'ютери, принтери, роутери) для організації послуг, передбачених Державними соціальними нормативами забезпечення населення публічними бібліотеками та Концепцією розвитку цифрових компетенцій на період до 2025 року.

Керівництву ЦКД Чмирівської сільської ради та бібліотечним фахівцям:

4. Привести в порядок документи первинного обліку бібліотечних фондів (Чмирівська, Бутівська, Бондарівська, Садківська бібліотеки) згідно Інструкції з обліку документів, що містяться в бібліотечних фондах.
5. Здійснити технічну обробку книг в бібліотечних фондах Чмирівської та Бутівської бібліотек.
6. Привести посадові інструкції бібліотечних фахівців у відповідність до Положень про бібліотеки.
7. Налагодити методичну допомогу бібліотекарям Чмирівської ТГ з питань актуальних напрямків розвитку бібліотек України, нових стандартів каталогізації, організації роботи бібліотек як хабів цифрової освіти, новітніх форм просування читання тощо.
8. Розглянути можливість роботи бібліотек в вихідні дні.
9. Щорічно оновлювати посадові інструкції бібліотечних фахівців з урахуванням актуальних змін в бібліотечній галузі України.
10. Розробити документи, що регламентують і уніфікують організацію бібліотечних фондів в публічних бібліотеках – Положення про бібліотечні фонди, технологічну карту «Шлях книги в бібліотеці», що затверджує технологічний цикл комплектування, обробки, каталогізації книг та правил їх розташування на полицях та зазначити відповідальних за цей процес.